

УДК 371.13:34
ББК 63.5 (4 Укр)

Любов Зеліско
(м. Івано-Франківськ, Україна)

ОМЕЛЯН КОВЧ: ЖИТТЯ Й ДУХОВНИЙ ПОДВИГ

У статті розкривається зміст життя отця Омеляна Ковча як живий приклад високої людської культури, милосердя, служіння ідеалам християнства, важливість його впливу на морально-духовну свідомість душпастирів християнської церкви.

Ключові слова: домінанта духовності, духовна культура, християнський душпастир, іспит совісті, християнські ідеали й цінності.

Серед найважливіших домінант сучасного розвитку української культури, духовного життя українців, таких як розбудова громадянського суспільства, формування самосвідомості та соціальних якостей громадянина, особливої ваги набирає проблема пріоритету національних духовних цінностей, їхнє відродження, розвиток і збереження. Із числа опитаних українців щодо прагнення позбутися комплексу меншовартості та відновити почуття національної гідності 77,5% визначилися у своїй потребі глибоких знань культури власної нації, бо саме домінанта духовності є кодом будь-якої культури, який зумовлює систему цінностей цієї культури й ціннісні установки життєтворчості людини в загальному культуротворчому процесі.

Незмірно більших масштабів набуває фактор релігії. Пов'язана, зокрема, з християнською церквою духовна культура є не тільки складовою національної культури, а й чинником, що формує глибинне підґрунтя для автентичного розуміння багатьох явищ світової культури. В.І.Вернадський відносив церковно-релігійне життя етносу до “надбань національної культури” і ставив його в один ряд з організацією й змістовими наповненнями освіти особистості¹. Культура завжди є прагненням людини до ідеального, вічного, небуденного, тому природною є участь релігії в рецепційному процесі. Тільки релігія дає універсальний сенс духовності людини, надає людським прагненням абсолютного масштабу, жаданого й ніколи недосяжного ідеалу. Звідси – природна її роль в оцінці, відборі, спадкоємності культурних явищ.

Як же може впливати релігія на процес культурної спадкоємності? Відомо, що духовна культура не просто автоматично переходить від покоління до покоління, а передається насамперед через освіту, виховання, трансформується у свідомості особистості з її ідеалами та світоглядними орієнтирами.

У практиці роботи зі студентами магістратури філософського факультету, Юридичного інституту при викладанні курсу “Українська духовна культура у світовому контексті” береться до уваги саме такий культурологічно-релігієзнавчий підхід щодо спонукання молодих людей до самовдосконалення, збагачення внутрішнього світу, переосмислення буття через призму вищих трансцендентних надцінностей. Логічними при цьому є пошуки ідеалу для наслідування, мотивів самоактуалізації, життєвих орієнтацій. Це спонукає звертатися до відомих в українському християнстві душпастирів, духовних провідників християнської культури, таких як Йосиф Сліпий, Андрей Шептицький, Григорій Хомишин, Іван Лятишевський, Симеон Лукач, до їхніх особистісних якостей – глибокої віри в Бога, різнобічної обдарованості, ґрунтовних знань у різних галузях наук, патріотизму, самопожертви та подвижництва, небувалої витривалості, зібраності, волі, милосердя, інших чеснот. Зокрема, даючи студентам-теологам рекомендації щодо формування в собі найважливіших особистісних чеснот священника, Й.Сліпий наголошував, що самопізнання – це дорога до самостійної й творчої думки, піднесення духовної атмосфери, внутрішньої “культури серця”, але дорога ця тяжка й прик-

ра, бо пізнати себе це значить глянути у своє нутро, усвідомити собі свою мету, пізнати свої хиби й промахи, лихі та добрі сторони, гріхи й чесноти, слабості та спосібності, всвердлитися у свої найскритіші гадки й наміри². Ці настанови можна адресувати й студентам світських фахів, адже самодіагноз розумового й морального стану особистості, її індивідуально-психологічних особливостей є запорукою позитивного визначення в життєтворчості. Саме Й.Сліпий пропонує, як засіб самопізнання, метод “щоденного іспиту совісті”³. Ніби передбачаючи майбутні тюремні поневіряння, гоніння, що випали на долю багатьох душпастирів у складні часи, Й.Сліпий зауважує, що коли то треба буде священникові в безнастанному нараженні життя, у голоді й холоді працювати для людських душ, то бодай з початкуючою чеснотою мужества повинні зносити ті прикроші⁴. Саме таким яскравим прикладом невтомного служіння духовним ідеалам християнства і є постать душпастиря Омеляна Ковча. Стаття має на меті розкрити красу й велич духовного світу о. Омеляна Ковча, його подвижницьку душпастирську діяльність як вияв благородства, людяності й милосердя в служінні цінностям християнства. Адже саме життя о. Омеляна Ковча, його душпастирська діяльність можуть слугувати прикладом духовного подвигу людини, яка ні за яких обставин земного існування не зрадила моральних, глибоко гуманних ідеалів і принципів християнства. Це підтверджує тезу відомого релігієзнавця В.В.Шевченка про те, що участь культури в релігійній спадкоємності здійснюється через людей, через їхню свідомість і відбиває їхнє ставлення до навколишнього світу, зокрема, і культури, яке впливає з їхнього релігійного світогляду. Горизонталь “людина – світ” і вертикальна проекція “людина – Бог” (= Вищі Духовні Сили, Абсолют) у цьому сенсі виступають тією метафорою, що “розкодовує” матрицю буття, у якому змінні ритми ненастанно оновлювального світу аксіологізують переконання сповідників різної релігійної належності⁵.

Омелян Ковч народився в серпні 1884 р. у селі Космач Косівського повіту на Гуцульщині в сім’ї священника. Навчався в римській Колегії святих Сергія і Вакха, богослов’я опановував в Урбаніанському університеті. У 1922 році прийняв ієрейські священня з рук єпископа Григорія Хомишина. Працював душпастирем у Галичині, пізніше в Боснії, де чотири роки служив боснійським українцям, відірваний від родини, від рідної землі. У період Першої світової війни о. Омелян вступив до Української галицької армії й у ролі військового духівника (капелана) разом із стрільцями Березанського коша пройшов через усі випробування цієї нелегкої доби.

У ролі духовного поводиря парафіян о. Омелян завжди прагнув повернути членів спільноти до християнських цінностей, насамперед до добра й милосердя. Він був надзвичайно цілісною особистістю, що виявлялося в цілеспрямованому служінні українському народові й церкві через опіку над потребуючими, видання українських книжок і газет, заснування української книгарні. Відомою є його подвижницька діяльність і щодо поліпшення умов життя своїх парафіян попри те, що сам він жив дуже скромно, знаходячи силу в молитві, у глибокому сприйнятті божественних істин. У всіх складних ситуаціях о. Омелян проявляв глибоку людяність, милосердя, відвагу, не боявся допомагати не лише українцям, але й полякам, євреям. У період окупації Галичини німцями та здійснення планів Гітлера стосовно знищення єврейського населення о. Омелян прагнув захистити євреїв і не відмовлявся здійснювати над ними обряд хрещення, щоб допомогти їм урятуватися. Розуміючи мінімальність шансів на порятунок, євреї через хрещення виражали о. Омеляну свою повагу, бо він став для них дуже близькою, рідною людиною. Саме через ці милосердні діяння о. Омелян був заарештований, і після кількомісячного перебування у львівській в’язниці на вулиці Лонського став в’язнем концтабору Майданек (Люблін). Будучи у в’язниці, він продовжував виконувати свої

обов'язки священика й духівника – відправляв Служби Божі, сповідав і причащав в'язнів, допомагав смертникам підготуватися до зустрічі з Богом. До наших днів дійшов спогад його товариша по камері Петра Башука: “У моїй пам'яті, наче це сьогодні, бачу образ священика в обірваній рясі, що ледве трималася на тортурованому, покаліченому тілі..., з піднесеними вгору руками: схід сонця продирається з-поза тюремних ґрат і золотить його поранене обличчя, на якому зоряна усмішка, він же приносить Безкровну Жертву – відправляє Службу Божу”⁶.

Опинившись у концтаборі Майданек, о. Омелян і там не забував про своє покликання й відкрито виконував свій душпастирський обов'язок, чим здобув собі велику пошану й любов. Своїми діями він підтримував у нещасних людей віру в можливість за будь-яких обставин зберегти людську гідність, віру в Боже милосердя, проявляв воістину безмежну силу духу, вірність своєму покликанню священнослужителя. Концтабір Майданек був для багатьох пеклом на землі. Для о. Омеляна Ковча це страшне місце стало чистилищем, у якому він народився для неба й у якому відчував присутність і благословення Бога⁷. Він помер у табірному шпиталі, а його тіло було спалено в крематорії 25 березня 1944 року. В одному з листів до близьких він написав: “Моліться за тих, хто створив цей концтабір та цю систему. Вони є самотніми, хто потребує молитов... Нехай Господь помилує їх”⁸.

Знайомство з життям та особистістю о. Омеляна Ковча, який прагнув допомогти й захистити всіх, хто цього потребував, спонукає згадати думки Томаса Карлейля про те, “що в людині є щось вище від любові і щастя... це Божа Благодать, Блаженство. Для того, щоб проповідувати це найвище, мученики, поети, священики страждали у всі віки і своїм життям та смертю утверджували силу і велич Божественного, яке тільки й могло дати володіння істинною свободою”⁹.

Світогляд о. Омеляна Ковча, його ціннісні орієнтири, погляди на обов'язок душпастиря щодо служіння християнській вірі викладені в книзі “Чому наші від нас утікають?” Перша частина книги присвячена обряду, друга частина – духовенству. Він вважав, що молитва справді має духовну силу й доходить до Бога, якщо промовляється рідною мовою: “Коли вчитатися в молитви й пісні нашої будь-якої відправи, то мимоволі наша душа наповнюється чаром їхньої божественної краси. Чоловік неначе вступає в передсінок небесної розкоші”¹⁰. При цьому о. Омелян не заперечує усталених естетичних мелодійних, ритмічних супроводів, традиційних для церковних богослужінь, як не заперечує оновлення церковного життя, будівництва нових храмів: “Нинішній день належить до тих, що нині живуть..., а старинні пам'ятки – музею”¹¹; дбає про видавництво церковної літератури: “Чи не було би добре мати видання українських молитвеників латинськими буквами? Це вже навіть раз таке роблено... Правда, можна за одну зиму навчити читати українську азбуку ціле село”¹²; підкреслює благотворний вплив на людську душу церковного співу: “Належить збирати ці прекрасні мелодії незанихатих народних композиторів, що їх співають по церквах цілої України”¹³; те ж говорить він і про естетизацію богослужіння, указує на необхідність “почитання св. Андрея”, на поглиблення змісту обряду св. Тайни Євхаристії через власні й оригінальні підходи. Загалом о. Омелян хвилює духовне й естетичне наповнення життя української церкви, з приводу чого він дає дуже багато корисних порад. Ми бачимо перед собою високоосвіченого, національно-визначеного духівника, душа якого болить за українську церкву й український народ.

У другій частині книги, яка присвячена духовенству – його вихованню, сімейному стану, утриманню, о. Омелян детально аналізує причини підризу поваги до духовенства, прагне виписати правила, які б працювали на підтримання цієї поваги до душпасти-

рів з боку мирян; підкреслює, що “чим більше нарід культурний, тим більші має вимоги”¹⁴, тому це ставить перед священиком нові завдання, має спонукати його до самоосвіти, розвитку інтелекту, поглиблення духовності.

Рецепти о. Омеляна й аналіз “поданих причин дезерції нашого обряду” дають сьогодні душпастирям безцінний матеріал для переосмислення свого призначення й власного самовдосконалення. У кінці книги о. Омелян звертається до совісті кожного священика й пропонує кожному з них відповісти на тринадцять питань: “І тільки тоді, коли наша совість дасть задовольняючі відповіді на всі питання..., добудемо Богові слави, а собі чести, – добра наша пам’ять піде “от рода в род”, а Боже Благословення зійде на діла наших рук”¹⁵.

Під час відвідання України Папа Іван Павло II проголосив отця Ковча Блаженим мучеником. Єврейська Рада України присвоїла йому звання “Праведник України”. Своім життям, своїми діями отець Ковч дав нам приклад вірного служіння найвищим ідеалам і цінностям християнства. Сьогодні, коли наш світ захлинається в агресії, страхові й жорстокості, яскрава зірка життя Блаженного отця Омеляна Ковча переконує в красі й життєвості християнських ідей і принципів, які вимагають від нас безмежної любові до ближнього, віри в божественне слово.

Про безмежну християнську любов до людей о. Омелян Ковча Любомир Гузар, колишній кардинал УГКЦ, сказав: “Отець Омелян був сином і священиком одного народу, загинув на землі другого народу, бо рятував синів і дочок третього народу”¹⁶. Він же оголосив Блаженного Омеляна Ковча Покровителем душпастирів УГКЦ: “Якщо хочемо бути добрими душпастирями, маємо бути готовими, за прикладом Блаженного Омеляна, своє життя цілковито присвятити для служіння Богові і ближнім”¹⁷. Цей величний духовний урок має бути основою діяльності кожного священнослужителя, який вибрав цю місію за велінням Бога й свого серця.

У 2014 році мають відзначити на державному рівні 130-ту річницю від дня народження та 70-ті роковини смерті Омеляна Ковча, про що підготовлено Проект Постанови Верховної Ради України.

Роздумуючи над особистісним зростанням о. Омеляна Ковча, варто зауважити, що в цьому складному процесі він прагнув наблизитися до власної сутності, до якоїсь глибинної правди про себе, про свої можливості, обдарування. Цю стадію в його житті можна визначити поняттям “мудрість” як спосіб існування на сутнісному рівні гармонії із собою і світом, коли трагізм абсолютного розлучення розчиняється в ідеї повернення до себе, до своєї істинної природи в усьому її добрі та красі. Він пережив власну безмежність, нескінченність, невичерпність, життя його набуло справжнього сенсу. Рухаючись висхідним шляхом, підносячись до Бога, здобував усе більшу духовну силу, ставав творцем найвищих цінностей – совісті, каяття, відповідальності, доброти, розумності. Для нього Бог стає вищим морально-духовним зразком. “Будьте досконалими, як досконалий Батько ваш небесний” (Мф., 5, 48), – вимагає Священне писання. При цьому о. Омелян завжди пам’ятав про тих, хто залишився далеко внизу, про духовно слабких і тому постійно спускався вниз, аби допомогти їм. Він визнавав, що не можна жити, знімаючи із себе відповідальність за інших, що кожен має відповідати за всіх. Його змушнїлий людський дух уже не вважав за потрібне покладатися на зовнішні випадковості, а прийняв на себе всю відповідальність за важливі рішення, коли йшлося про долю інших людей.

Саме на теренах українського християнства зростали такі велетні Духу, як о. Омелян Ковч, про якого можна сьогодні заявити, що він був достойним послідовником

своїх великих попередників – носіїв ідеалів християнства, і не тільки на ґрунті церковно-релігійному та богословському, але й на національно-патріотичному.

1. Вернадский В. Задачи высшего образования нашего времени / В. Вернадский ; [публ. подгот. М. С. Бахракова] // Вестник высшей школы. – 1988. – № 3. – С. 59.
2. Сліпий Йосиф, архієпископ. Шляхом обнови / Йосиф Сліпий // Твори Кир Йосифа Верховного архієпископа і кардинала. – Рим, 1970. – Т. III–IV (Львів, 1929). – С. 129.
3. Там само. – С. 131.
4. Сліпий Йосиф, архієпископ. Правила для питомців Греко-Католицької Духовної семінарії у Львові / Йосиф Сліпий // Твори Кир Йосифа Верховного архієпископа і кардинала. – Рим, 1970. – Т. III–IV (Львів, 1929). – С. 53.
5. Шевченко В. Істинність релігії і проблема налагодження міжконфесійного діалогу сучасності / В. Шевченко // Релігія – Світ – Україна. Колективна монографія : у 3 кн. Кн. 1 : Релігія у світі культурно-цивілізаційного діалогу // Українське релігієзнавство. – К., 2010. – С. 322.
6. Турій О. Церква мучеників / О. Турій. – Львів : Свічадо, 2002. – 56 с.
7. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://kovch.com.ua/ua/omelyan-kovch/career>.
8. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://kovch.com.ua/ua/omelyan-kovch/majdanek>.
9. Карлейль Т. Ложные пути и цели / Т. Карлейль // Этика жизни. – М., 1994. – С. 359.
10. Еміліан Ковч, о. Чому наші від нас утікають? [Електронний ресурс] / о. Еміліан Ковч. – Львів, 1932. – С. 54. – Режим доступу : http://theology.in.ua/ua/bp/theological_library/theological_books/52665/.
11. Там само. – С. 55.
12. Там само. – С. 58.
13. Там само. – С. 62.
14. Там само. – С. 74.
15. Там само. – С. 146.
16. Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://kovch.com.ua/ua/omelyan-kovch/majdanek>.
17. Там само.

Любовь Зелиско

(г. Ивано-Франковск, Украина)

Емельян Ковч: жизнь и духовный подвиг

В статье раскрывается содержание жизни о. Емельяна Ковча как живой пример высокой человеческой культуры, милосердия, служения идеалам христианства, сила его влияния на морально-духовное сознание душпастырей христианской церкви.

Ключевые слова: доминанта духовности, духовная культура, христианский душпастырь, испытание совести, христианские идеалы и ценности.

Lubov Zelisko

(Ivano-Frankivsk, Ukraine)

Omelian Kovtch: life and spritucel action

The article deals with the life contente of the Reverend Omelian Kovtch as the best example of high human culture, mercy, divotion to one's idels of the christianity, importance of his influence to the moral-spiritual consciousness of the priests of the Christian church.

Keywords: dominante of the spirituality, spiritual culture, Christian Reverend, testing of conscience, Christian ideals and values.